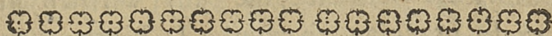

MONITOR

Na R. P. 1769.
Nro LVIII.
d. 22. Lipca.

Nil rectum niſi quod placuit ſibi ducunt.
Horat. l. 2. Epiſtol. 1.
Tylko to za prawe ſądzą, co im ſię podoba.
Horac. w Ks. 2. Liſt 1.

NIe tylko ciało ludzkie ale też y umyſł rozmaitym chorobòm podlega. Jako zaś między chorobami cielesnemi te ſą prawie zawſze nieuleczone, ktore w krwi rodzicielſkiey tkwiąc z nią ſię potomkom udzielaią, tak między nie-

mocami na umyſł przypadaiącemi te dla ſiebie lekarſtwa nie znayduią, ktore z uprzedzenia przy wzięciu rozumu zaſzczepionego pochodzą. Jedenże ieſt niemal wſzyſtkich chorob cieleſnych ſkutek, gdyż ten koniec biorą, że zwątliwſzy ſiły człowieka, dwie części z ſobą nayściśleyſzym związkiem zkoiarzone do rozſtania ſię przywodzą; wſzakże nie wſzyſtkie iednoſtaynie ani w rownym czaſu przeciągu to czynią: Te ktore przez właſną winę każdy w ſzczegulności zaciąga, nie za razem nas obalaią, lecz coraz podkopuiąc ſię, iż tak rzekę, y iuż rozmaite ſoki iuż krew w nas obiegaiącą zarażaiąc, z wolna do tego nas ſtanu przywodzą, w ktorym przez niemoc od rodzicow zaciągnioną na świat przychodziemy. Wtąż iednoſtayny ieſt ſkutek niemocy rozmaitych, ktore na rozum przypadaią, gdyż nie co innego ſprawuią, ieno że prawdy y prawidła pierwiaſtkowe, na ktorych ſię umyſł zaſadzaiąc

dzaiąc niby żywą krwią y sokami zasilony, zdrowo poznawa, zważa y rozsądza, błędnemi mniemaniami osłabiwszy, światło od Stworcy rozniecone, à przez dobre wychowanie y biegłe ćwiczenie pomnożone, ieśli nie ze wszystkim gasi, przynaymniey zatłumia; z tym wszystkim nie każda z nich iest tak silna, aby rozum albo zupełnie zaćmiła, albo też dodanym przez pilną uwagę światłem od samegoż rozumu to przyćmienie postrzegaiącego rozpędzoną bydź nie mogła. Samo tylko uprzedzenie zdania przy początkach używania rozumu zaszczepione, tey iest nieszczęsney dzielności, że nayoczywistszym dowodom y iawnemu przeświadczeniu zuchwale się przeciwiaiąc, drogę wszelką do uznania prawdy tamuie. Dla czego słusznie od iednych przyrownane bywa do grubey zasłony, przeniknieniu światła na obiaśnienie rzeczy, o ktorey sądzić mamy, zawadzaiącey; od innych słuszniey ieszcze

do

do owey choroby, ktora z wylania z brzegow żołci pochodzi. Jako bowiem pod ten czas gdy ſok ten do rozlicznych ſpraw żwierzęcych ciału nadany, przez zburzenie nadzwyczayne z naczynia ſwego wylawſzy y z krwią ſię zmieſzawſzy, z nią wſzyſtkie żyły naydrobnieyſze obiegaiąc, y te, na ktorych rzeczy widzialne maluią ſię zaſtąpi, wſzyſtkie promienie światła rzeczy widzianey obraz do oka przynoſzące ſwą żołtością zaraża, tak iż na cokolwiek oczy ſwe człowiek tą chorobą obarczony obroci, wſzyſtko mu ſię żołto bydż widzi; ani żadnego tak żywego lub też tak nieskazitelnego koloru niemaſz, ktoryby oczy te zarażone przekonał, że ta farba, ktorą mu ſok zarażliwy daie, bynaymniey onemu przyzwoita nie ieſt; tak gdy z młodych lat rozum zdrożnemi zdaniami czyli to rodzicow, czyli nauczycielow mniey rozeznanych napoiony będzie, by nie wiem iak były ia-

sne

sne prawdy y dowody, ktoremi błąd y nieprawe o rzeczach ſądzenie umysłowi uprzedzonemu dowieść będzieſz usiłował, niczego więcey nie dokażeſz, ieno że go w ſwym mniemaniu tym bardziey utwierdziſz. Azaż nie tyle wiekow nad tym pracowało, aby owe powſzechne nie przeto iednak mniey fałſzywe o Kometach ludzi nawet dość ćwiczonych rozumienie naprawiono y dowiedziono, że gwiazdy ktore tym imieniem zowiemy, rownie iako y inne bieg ſwoy w porządnym y iednoſtaynym okręgu odprawuiąc, kſztałtu ſwego iſtotnego bynaymniey nie odmieniaią, ale po pewnym lat przeciągu znowu ſię widzieć daiąc, w inſzey niby poſtaci z przyczyny odmiennego mieyſca, na ktorym ſtawaią, oczom ſię naſzym ukazuią; wieleż przecie tak długoletnie usiłowanie dokazało? pewnie że gdyby y tych naſzych czaſow, ktore ſię za przetarte poczytaią, owi ſławni Galileuſzowie, Caſſinowie

nowie, ba y biegleyſi (ieśli kiedy byli,) w umieiętności gwiazdarſkiey mężowie oczywiſtość prawdy nayiaśnieyſzemi dowody ztwierdzali, nie małoby ſię przecie y dopiero ludzi nawet tych, ktorzy ſię dość przetartemi bydź widzą, znalazło, ktorzyby na te wſzyſtkie dowody, oczy z powodu uprzedzenia z młodſzych lat wkorzenionego zamknąwſzy, za baykę to y za obłudne powieści poczytawſzy, na owym grubym niewiadomością trącącym zdaniu przeſtać woleli, ktore przed tyło wiekami od człowieka niemniey powagą iako y uporem znamienitego powzięte, innym mniey rozeznania á wiele względu ku iego oſobie maiącym udzielone, od rodzicow dzieciom, od tych potomkom zoſtawione, y do tych, ktorzy teraz przy nim ſtoią, dziedzictwem nieprzerwanym przeſzło. Azaż tego y w innych wſzyſtkich rzeczach nie widziemy, względem

kto-

ktorych zaraz z dzieciństwa mniemanie iakie błędne na mieyscu prawdy zasiadło? wrażono oto temu z lat młodszych, że dzień ten w roku, miesiącu, lub tygodniu feralny iest, to iest do przedsiewzięcia drogi, lub sprawy iakiey nader niepomyślny; w owego wmowiono, że są dni do puszczania krwi lub brania lekarstwa tak niebespieczne podług kalendarza, że gdy co takowego pocznie, pewne go nieszczęście nie minie. Sprowadź iuż do pierwszego, by samego Platona y Sokratesa, niech sam Hippokrates lub Galenus drugiemu to z głowy uprzątnąć stara się, izali rozumiesz, że tego dokażą? Co ieżeli w rzeczach mnieyszey wagi iuż śmiechu iuż politowania godna iest takowa umysłu choroba, iak więc szkodliwe skutki sprawi, gdy względem rzeczy do uszczęśliwienia ludzi bądź w osobności, bądź w powszechności wziętych ta niemoc rozum opanuie?

nuie? pewnie że tym opłakańszy iest ſtan tą niemocą złożonych, że na wzor dziedziczną chorobą zdiętych, albo cale nigdy, albo rzadko kiedy uleczeni nie będą.

Reszta w następuiącym Monitorze.

